

TAXNER TÜNDE

Faust és Mefisztó jelenvalósága

Valpurgis-éj a Kőbányai úton

Lassan elhelyezkedtem a nézők között, a meredek lelátón a színpaddal szemben. A díszletet függöny helyett nagy, fehér lepel takarta, s a háttérben ének szólt. Szép és tiszta hangok, ám a dallam folyamatos ismétlése feszültséget támasztott. Aztán csend lett, csak az eső kopogott tovább a csarnoktetőn, s a fehér leplet láttam és a díszlet tetejét: Faust szobája lesz a kezdőszínpad. Ekkor mozgolódás támadt, s hátrafordulva a nézőtér közepén levezető lépcső felé láttuk meg azt az alakot, aki némán lépkedett lefelé a fokokon. Fehér öltönyt, nadrágot és kalapot viselt sötétkék szalaggal. Az arca és a kopasz feje is fehérre volt festve. Elegánsnak mégsem neveztem volna, inkább természetellenesnek, mozgása miatt gépiesnek. Leért a színpadhoz, balra fordult, majd hirtelen hátborzongatóan felüvöltött. Lerántotta a nézőteret és a színpadot elválasztó vékony, fehér vásznat, s elének tárult a kép: az első benyomás a pokoli kiáltás visszhangjában. A fehér, állatias hopmester ránc mérte az első sokkot, amely bevont a kitarulkozó fantáziába.

Ettől a pillanattól kezdve nem tudtam sem nem is akartam kilépni az előadás világából. Alig bírtam betelni a színpad látványával, amelynek révén komplex, kortárs művészeti alkotással kerültem szembe. A fehér, magas

falú díszlet egy tudós dolgozószobáját ábrázolta iskolapadokkal a háttérben. A padokon orvosi maszkos, köpenyes emberek, nagyon sokan. Előttük a padon laptop, amelyen csak kis, kék fény világított. Kísérteties, mesterséges, agresszív, de mindenki által ismert kék fény. Az arcok a képernyőre merednek, senki nem mocsan, állókép. A színpad közepén hajlott hátú, kopasz, redőzött tarkójú és jellegzetes orrú öregember. Fején szerencsétlen, kis, fehér sapka, orrán régies keretű, vastag szemüveg. Ő lesz Faust (Bács Miklós), gondolom magamban. A szobában mindenütt összegyűrt könyvlapok és újságpapírok a földön, a tudós életterének koszos rendetlensége. A szín jobb oldalán szekrény, amelynek tetején egy kitömött bagoly mellett csúnya, kis alak kuporog. Neki is fehér az arca, akárcsak a hopmesternek. Fény esik rá, amikor a fentről rádörgő hangnak válaszol, amely ezt kérdezi: „Láttad Faustot? A doktort? Hű szolgámat!”*

A kis alak hangja az előbbivel szemben alattomos és fakó, beszéde mégis tökéletesen kivehető. Bár nem tudok románul, sok szót felismerek, s a feliratok is segítenek. Hamar kiderül, hogy Mefisztó (Ofelia Popii) kuporog a szekrényen, s eljátszadozik a kitömött bagoly tollaival. Megkötetik a paktum a láthatatlan hatalom és a kis ördög között, s kivilágosodik a szín.

2017 áprilisában a negyedik *Madách Nemzetközi Színházi Találkozó (MITEM)* egyik csúcspontját a *nagyszebeni Radu Stanca Nemzeti Színház* vendégszereplése jelentette. Goe-

the *Faust*-ját a kiváló, román rendező, Silviu Purcărete és látványtervező társa, Helmut Stürmer 21. századi értelmezésében láthatta a közönség. Az előadás helyszínül az Eiffel Csarnokot jelölték ki, amely a MÁV Északi Főműhelye volt, amíg az Operaház tulajdonába nem került. Gigantikus méretei (kétszázötven méter hosszúságú és százötven méter szélességű tér) az előadás alapkövetelményét elégítették ki, hiszen Nagyszebenben is egy volt gyárépületben fér csak el a monumentális produkció. A csarnok százharminc éves, jellegzetes acélszerkezete már belépéskor különleges hangulatot teremtett, megalapozta azt a sejtésemet, hogy a nem szokványos, színházi környezetben egy kicsit sem konvencionális előadásban lesz részünk.

A nézőteret a csarnok bal felében építették fel, a tér messze a homályba nyúlt, s először a színpad méreteit sem lehetett felmérni. A nyitójelenet ezért is tett ránc erős hatást. A színpad díszlete nem változott meg az előadás alatt, de folyamatosan alakult, s újabb beépített funkciók lepleződtek le. A szoba hátsó fala három, óriási ablakból állt, műanyag, koszos hatást keltő üvegekre kiválóan lehet vetíteni. Faust öngyilkossági kísérletek az ablakokon keresztül egy német kisváros reggeli, napfényben úszó, harmonikus látványa tárul a szemünk elé. Az egyetlen tiszta és valóságosnak tetsző kép az egész előadás alatt, amely visszszólítja az életbe a kiábrándult tudóst. Mefisztó, az ördög megjelenésekor a városka képe helyett lángnyelvek, lobogó, vad tűz csap fel az abla-

Faust: Johann Wolfgang von Goethe műve alapján színpadra alkalmazta, a forgatókönyvet írta, rendezte Silviu Purcărete. A színművet 2007-ben Nagyszebenben egy gyártelepen mutatták be. A MITEM programjában a 2017. április. 28-ai előadást a Radu Stanca Nemzeti Színház (Szeben, Románia) társulata adta elő több mint száznyolcvan szereplővel. A főszerepekben: Faust: Bács Miklós, Mefisztó: Ofelia Popii, Margit: Tania Anastasof, Astrid Hermann, Iunis Minculete, Aneea Opreș, Ana Maria Telebuș, Petra Telebuș, Eveline Buta. Közreműködtek a szebeni Lucian Blaga Egyetem színészszakos hallgatói, valamint az Electric zenekar. Díszlettervező és fénytervező: Helmut Stürmer. Jelmeztervező: Lia Manțoc. Zeneszerző: Vasile Șirli. Hangszerelés: Doru Apreotesei. Video: Andu Dumitrescu. A díszlettervező asszisztense: Daniel Răduță.

Jelenfotók a Faust előadásából

kokból. Goethe szerint a gonosz kutya alakjában jut be Faust szobájába, s valóban átfut egy fekete kutya a színen. A díszlet bal oldalát alkotó, a bejárati ajtó feletti téglafal látványosan leomlik, amikor az ördög parancsára egy fáklyából lángot fújnak. A rendező súlyt fektet hát a látványelemek „hatásvadász” használatára, de közben jól vigyáz arra, hogy legyen művészi funkciójuk. A néző egyre jobban az előadás hatása alá kerül, hiszen a felváltva kaotikus és letisztultabb képekben mindig megmarad a rendszer. Egymásra épülnek és fokozzák az előadás intenzitását, amely egyenes arányban áll a tér kitágításával.

Faust és *Mefisztó* megkötötte a paktumot, s útnak indulnak megkeresni a boldogságot a világ poklában. A terem keretei szűkek már egy ilyen utazáshoz, s a díszlet hátsó fala az ablakokkal eltűnik a csarnok sötét mélyében. Lassan épül a kapcsolat ezzel a titokzatos, színpad mögötti térrel. A színpad egy sávját, nagyjából a közepét kihúzzák az eddig elrejtett síneken, s a helyén zöld műgyep marad, amelyen a kis Margitok, Faust ártatlan szerelmei virágok közt lépkednek. A rendezői elképzelés egyik különlegessége, hogy *Gretchen* szerepét több fiatal, talpig fehérbe öltöztetett színész nő játssza. A Margit-történet tragikus végéhez közeledik, amikor egyszerre csak mindenki feláll, s elindulunk a színpad felé. Malacfejű alakok teregetik a sok-sok nézőt a színpad mögötti óriási térbe, ahonnan pokoli rockzene szól. Ott, a színház „tudatalattijában” játszódik a Valpurgis-éj, a boszorkányok pokla. Most már semmi nem választja el a nézőt a produkciótól, véglegesen részévé válik. Nincs külső felszólítás a cselekvésre, de aktívvá válunk, hiszen állnunk kell a tömegben, s tekergetni kell a nyakunkat, hogy vajon mi minden folyik körülöttünk. Beérünk a külön világítással felszerelt, tágas térbe, ahol lassan tudunk csak lépkedni. Mefisztó ekkor megjelenik a színpad hátsó,

felénk eső oldalán, és szavakkal is bevezeti Faustot és a résztvevőket, akik nem csupán nézők többé, a pokoli éjbe. Mintha cirkuszba kerülünk volna, ám súlyosabb hatást gyakorol ránk a jelenet. A csarnok jobb sarkában, nagyon magas emelvényen zenészek vannak, élő zene szól. Külön erre az előadásra írták, a zeneszerző Vasile Şirli, a párizsi Disneyland zenei vezetője. Egy másik emelvényen félmeztelen férfi áll táncosnők között fáklyával, mintha lángot okádna. A csarnok közepén egyetlen sávban mozog a színpad kihúzott része, amelyen a főszereplők tartózkodnak. Néha csönd lesz, majd újra kitört a káosz. Hirtelen a csarnok végéből, a nézők között mindkét oldalon, szép lassan áthajt egy-egy targonca, amelyek mintegy három méter magasságban egy-egy keresztrudat tartanak. Hat színész nő lóg le róluk, szinte sűrölköznek a fejünkre. Furcsán rángatóznak, rázzák a hajukat, ők a boszorkányok. A Valpurgis-éj mintha beavatás lenne, egy spiritiszta, titkos összejövetel a Kőbányai úton. A színészi teljesítmények, a hatalmas színházi apparátus tökéletesen megkoreografált produkciót eredményez, amelynek során bátran elfelejtette a néző, hogy valójában színházba jött.

Pár pillanat erejéig megtörik a varázs, amíg újra elhelyezkedünk a nézőtérben. Mozdulatlanul ülök, mintha egy álomból ébredtem volna. Faustot a megviselt színpad jobb első sarkában fedezem fel, arcán tükröződik a végtelen fáradtság. Újra néző vagyok a szokásos, passzív pozícióban, de már nem lépek ki a darab bűvköréből. A maradék tíz percben a rendező nem törekszik az indulatok további fokozására, hanem gondolkodásra bír. Faust dühe az egekig ér, hisz felismeri, hogy Mefisztó mibe rántotta. Margit, a fájdalomba beleőrült csecsemő- és anyagyilkos halálát a gonosz csábítása okozta, amely Faustot eluralkodott. Goethe a második Faust-tragédiában továbbította az *Ember* mágikus ön- és világmegismerési utazását, de

Purcärete a folytatásból csak Faust halálát és megdicsőülését emeli be az előadásba. A tudós élete a végéhez közeledik, szekrényéből előbújik négy szikár, fekete figura. A *Bűn*, a *Baj*, a *Gond* és a *Nyomor** szinkronban és szaggatottan mozogva közelítenek áldozatukhoz. Kínózzák az öreg tudóst, hiszen melyik embert ne érnék el fekete karmaikkal? Testvérük, a *Halál* pedig hátulról érkezik a színpad mozgatható elemén. Egy mozdulatlan, kísérteties férfi fekete, estélyi ruhában, kopaszon és karikás szemekkel. Eljött Faustért, s elhozta körmein a tapasztokat, amelyek végleg elveszik az *Ember* látását. Közben a háttérben, az iskolapadokon fűrészelve elkészítik Faust koporsóját. Mefisztó belefekteti az Embert a koporsóba, de a fatákolmány túl kicsinek bizonyul. Ha a fejét nyomja bele, a térde hajlik meg, ha a térdét egyenesíti, a feje bukik ki belőle. Humort kevés helyen véltem felfedezni a darabban, mégis az egész rendezés arra a mélységes, emberi lét iránti ironiára épített, amely a modern kor alapvető emberi tapasztalataiból fakad. Faustot nem engedik le a sírgödörbe, a színpad alá, hanem fölé helyezik. A Halál lekuporodik a sarokba, a csontváz keze a fején nyugszik, testvérei pedig távoznak. Mefisztó elkészül a nagy pillanatra, Faust lelkének elnyerésére. Faust Mefisztóval tett utazása azonban nem érte el célját, a felhőtlen boldogság átélését és az élet értelmének felismerését. Margit szerelme nem hozhatott boldogságot, mert tragédiába fulladt, a Valpurgis-éji tobzódásnak maga Faust vetett véget, s a halálban sem értett meg semmit, mert elvették a szeme világát. Mefisztó az Ember lelkét egy fogóval várja, a halott szájánál állva keresi, de minden hasztalan.

Ekkor a nézőtér tetejéről csodálatosan tisztá énekszó hallatszik, s fehér fényárban megjelenik két kislány, két Margit. Tollpihéket szórnak maguk elé, Mefisztó lopakodva elindul feléjük. Faust teste eközben eltűnik, s Mefisztó nagy erőfeszítések árán elkap pár gyenge pihét. Görcsösen fogva tartja őket a fogóban, de hirtelen mégis elengedi, amikor felfedezi a test eltűnését. Lassan nyilvánvalóvá válik az, amelyet szavakba is önt, hogy hiábavaló volt egész munkája, minden erőfeszítése: az ördög nem tudja megkaparintani az Ember lelkét. A mellette kuporgó, számítógépbe jegyzetelő férfi szenttelenül hallgatja őt. Faust megüdvözült, megszabadult a gonosz fojtogató hatalmától, amely az Ember lényegéhez, a lelkéhez nem férhet soha igazán hozzá.

Állva tapsol a közönség, ily katartikus élményben ritkán lehet része. Ez a színház, totális művészi víziójával az utolsó utáni pillanatig fogva tartott bennünket. Részévé válhattunk a vízióknak. ♦♦

*Magyar szöveg: Márton László fordítása, Kalligram Kiadó, 2015.